บทความที่ : 1
Article :

ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางสังคมกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในผู้สูงอายุไทย

Relationship between Social Networks and Digital Divide in Thai Elderly

[Received: June 7, 2021; Revised: June 28, 2021;
Accepted: June 30, 2021]

สัญญารัตน์ มีสุวรรณ*

Sanyarat Meesuwan†

* วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

† College of Politics and Governance, Mahasarakham University; E-mail: sanyarat@msu.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์การวิจัยสองประการประกอบด้วย(1) เพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและเครือข่ายทางสังคมในกลุ่มผู้สูงอายุชาวไทย และ (2) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในกลุ่มผู้สูงอายุของประเทศไทย ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้เป็นระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ข้อมูลหลักของงานวิจัยชิ้นนี้ มาจากชุดข้อมูลจากการสำรวจค่านิยมโลกคลื่นที่ 7 กลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้สูงอายุชาวไทยอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปจากทุกภูมิภาคของประเทศไทย จำนวน 288 คน การสุ่มตัวอย่างใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้น สถิติที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย การใช้ความถี่และร้อยละเพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวแปร และสถิติถดถอยโลจิสติกแบบลดหลั่นในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคม หลังจากควบคุมตัวแปรลักษณะทางประชากรศาสตร์ ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยที่มีเครือข่ายทางสังคมในรูปแบบการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ หรือการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก มีแนวโน้มในการเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยที่ไม่มีเครือข่ายทางสังคม ผลการวิจัยสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นนโยบาย เพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม และมีระดับการศึกษาต่ำทั้งในพื้นที่เขตเมืองและชนบท ผ่านการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายทางสังคมและความความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในกลุ่มผู้สูงอายุชาวไทย

คำสำคัญ : ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล; ผู้สูงอายุชาวไทย; เครือข่ายทางสังคม

Abstract

This study comprises two research objectives as follows: (1) to survey the relationship between Internet use and social networks among Thai elderly, and (2) to propose policy recommendations to reduce the digital divide among elderly Thais. A quantitative research methodology was employed with the 7th wave of the World Values Survey conducted in Thailand as the main data set. The sample included Thai elderly aged 60 years and older from all regions of Thailand with a sample size of 288 selected by multi-stage systematic random sampling. Statistics in the research included frequency and percentage, employed to explain the basic information of each variable, and a hierarchical logistic regression technique, used to analyze the correlations between Internet use and social networks after controlling for demographic factors. The research results indicated that the sampled Thai elderly who have social networks, namely those who are a member of a temple, church, or religious organization, or a sports and recreational organization, or those who obtain news and information through conversation with peers or acquaintances, were more likely to be Internet users than those who do not have social networks. These findings could be converted into policy in order to increase the opportunities for the elderly to access the Internet, especially among the elderly with low socioeconomic status and educational attainment in both urban and rural areas by utilizing the existing social networks and strong ties among the Thai elderly.

Keywords: Digital Divide; Thai Elderly; Social Networks

บทนำ

สหประชาชาติ (United Nations: UN) นิยามสังคมผู้สูงอายุ หมายถึง สังคมที่มีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งหมดภายในสังคมนั้น ๆ (United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division, 2017) จากนิยามข้างต้นของสหประชาชาติสามารถอนุมานได้ว่า ผู้สูงอายุหมายถึงผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ซึ่งการกำหนดอายุผู้สูงอายุในรูปแบบนี้เป็นที่นิยมในประเทศพัฒนาแล้ว อาทิ ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส และเกาหลีใต้

อย่างไรก็ตาม ในกรณีของประเทศไทยซึ่งเป็นประเทศกำลังพัฒนา ได้กำหนดความหมายของผู้สูงอายุไว้ในพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 โดยหมายถึงผู้ที่มีเกินอายุ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ในส่วนของสังคมผู้สูงอายุ มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย (2559) กำหนดการเป็นสังคมผู้สูงอายุ ไว้หมายถึง สังคมสังคมที่มีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป มากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งหมด และจากความหมายของผู้สูงอายุมูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย ประเทศไทยเป็นหนึ่งในสังคมผู้สูงอายุมาตั้งแต่ พ.ศ. 2548 โดยจากสถิติในปี พ.ศ.2503 ร้อยละผู้สูงอายุหรือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปของประเทศไทยอยู่ที่ 5.3 ทว่าในปี พ.ศ.2583 คาดการณ์จำนวนผู้สูงอายุต่อประชากรช่วงวัยอื่นในประเทศไทยจะเพิ่มเป็นร้อยละ 33 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่สูงที่สุดในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก (Loichinger & Pothisiri, 2018) สังคมผู้สูงอายุจึงเป็นหนึ่งในความท้าทาย ที่รัฐบาลไทยต้องเตรียมความพร้อมและกำหนดนโยบายในการรับมือ เพื่อให้ประชากรผู้สูงอายุสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการเมือง

ประกอบกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในปัจจุบัน ซึ่งรัฐบาลไม่เพียงแต่ต้องดำเนินการเพื่อหยุดยั้งการแพร่กระจายของเชื้อโรค หากยังต้องรักษาระเบียบทางการเมือง เสถียรภาพของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และควบคุมดูแล ตลอดจนส่งเสริมการดำเนินชีวิตวิถีใหม่ (new normal) ของประชาชนภายในสังคม ภายใต้บริบทการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 และความจำเป็นในการบริหารจัดการข้างต้น รัฐบาลหลาย ๆ ประเทศให้ความสำคัญในการใช้เทคโนโลยี

สารสนเทศหนึ่งในฐานะเครื่องมือเชื่อมประสาน (medium) การดำเนินนโยบายของภาครัฐต่อประชาชน

รัฐบาลไทยเป็นหนึ่งในหลาย ๆ รัฐบาลเหล่านั้น นับตั้งแต่การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโควิด-19 ในปี พ.ศ. 2562 เป็นต้นมา รัฐบาลไทยมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในหลายโครงการ อาทิ การใช้แอพลิเคชัน “ไทยชนะ” ในการติดตาม การใช้บริการในห้างสรรพสินค้า ร้านค้า หรือสถานที่ต่าง ๆ ของประชาชน ผ่านการเช็คอิน และเช็คเอาท์ด้วยคิวอาร์โค้ด (QR code) และการพัฒนาแอปพลิเคชัน “หมอชนะ” เพื่อจัดเก็บข้อมูลการเดินทางของประชาชน และใช้ตรวจสอบและประเมินระดับความเสี่ยงในการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 จากสถานที่ต่าง ๆ (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2564) นอกเหนือจากการใช้แอพลิเคชันเพื่อติดตามและจัดเก็บข้อมูลกิจกรรมและการเดินทางของประชาชน รัฐบาลไทยยังให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศทางการเงินในการกระจายความช่วยเหลือและกระตุ้นเศรษฐกิจภายใต้โครงการ “คนละครึ่ง” “เราชนะ” และ “ม.33 เรารักกัน” ไปยังประชาชนผ่านแอปพลิเคชัน “เป๋าตังค์” (กระทรวงการคลัง สำนักงานสำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง กลุ่มสารนิเทศการคลัง, 2563)

ตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นถึงบทบาทความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิตวิถีใหม่ของประชาชนไทย อย่างไรก็ตาม การพึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศในฐานะเครื่องมือเชื่อมประสานดำเนินนโยบายของภาครัฐต่อประชาชนได้เปิดเผยความเหลื่อมล้ำอีกประเภทในสังคมไทย นั่นคือ ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุ ดังเห็นได้จากรายงานข่าวในสื่อมวลชนจำนวนหนึ่งที่แสดงภาพผู้สูงอายุที่ไม่มีโทรศัพท์มือถือ หรือมีโทรศัพท์มือถือที่ไม่สามารถใช้งานกับแอปพลิเคชันของภาครัฐ ส่งผลให้ผู้สูงอายุกลุ่มนี้ไม่ได้รับ หรือได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจจากโครงการของรัฐบาลไทยล่าช้า (ดู : คมชัดลึก, 2564; ไทยรัฐออนไลน์, 2564) ทั้งนี้งานวิจัยในประเทศที่พัฒนาแล้ว ชี้ว่าการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในกลุ่มผู้สูงอายุเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะอินเทอร์เน็ตเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงบริการสาธารณะ ข้อมูลด้านสุขภาพ และเป็นการเชื่อมโยงผู้สูงอายุเข้ากับกลุ่มคนในช่วงอายุอื่น ๆ ในสังคม

องค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนา (Organization for Economic Co-operation and Development, 2001, 5) ให้นิยามความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล (digital divide) ไว้หมายถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล กลุ่มบุคคล หรือครอบครัว อันเป็นผลจากปัจจัยเกี่ยวกับถิ่นที่อยู่ สถานะทางสังคม-เศรษฐกิจ และปัจจัยทางประชากรศาสตร์อื่นซึ่งส่งผลต่อโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลเทคโนโลยีสารสนเทศและการใช้อินเทอร์เน็ตเพื่อประกอบกิจกรรมต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม งานวิจัยเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล เฉพาะอย่างยิ่งความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในผู้สูงอายุมีอยู่อย่างจำกัด การวิจัยเรื่อง *ความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายทางสังคมกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในผู้สูงอายุไทย* อันมุ่งเน้นสำรวจปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลต่อผู้สูงอายุชาวไทย รวมถึงการนำผลสำรวจที่ได้มาประยุกต์และจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในกลุ่มผู้สูงอายุของประเทศไทยจึงมีความสำคัญในฐานะส่วนหนึ่งที่ช่วยขยายแนวพรมแดนองค์ความรู้ในเรื่องนี้ของประเทศไทย

ขอบเขตการวิจัยครั้งนี้อยู่ที่การศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลของผู้สูงอายุชาวไทย โดยเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ต การมีเครือข่ายทางสังคม และปัจจัยทางประชากรศาสตร์ (เพศ ระดับการศึกษา ถิ่นที่อยู่ และสถานะทางเศรษฐกิจ) ในส่วนของขอบเขตด้านเนื้อหานอกเหนือจากการวิเคราะห์ปัจจัยที่นำไปสู่ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ยังรวมถึงการนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สรุปจากผลการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

(1) เพื่อสำรวจความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและเครือข่ายทางสังคมในกลุ่มผู้สูงอายุชาวไทย

(2) เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการแก้ไขความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในกลุ่มผู้สูงอายุของประเทศไทย

กรอบแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากนิยามความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลขององค์การเพื่อความร่วมมือทางเศรษฐกิจและการพัฒนาในบทนำ เห็นได้ชัดถึงสมมติฐานหลักเกี่ยวกับปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล อันเป็นผลจากปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ และถิ่นที่อยู่ ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ในการนำทฤษฎีการแพร่กระจายของนวัตกรรม (diffusion of innovations theory) มาอธิบายเกี่ยวกับการเผยแพร่นวัตกรรมใหม่ ๆ ไปทั่วสังคม ทฤษฎีนี้ชี้ให้เห็นว่าในตอนแรกนวัตกรรมใหม่จะอยู่ในมือของกลุ่มสังคมบางกลุ่มเท่านั้น คนเหล่านี้คือผู้ที่ได้รับประโยชน์สูงสุดจากนวัตกรรมใหม่และจะพยายามใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงนวัตกรรมใหม่ดังกล่าวเพื่อเสริมสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจของพวกเขา ความได้เปรียบนี้จะยังคงมีประสิทธิภาพแม้ว่าเทคโนโลยีใหม่จะแพร่กระจายไปยัง กลุ่มสังคมอื่น ๆ ในสังคมอย่างกว้างขวางเนื่องจาก “ชั่วโมงบิน” ที่มากกว่าของพวกเขา ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่นักวิชาการบางคนตั้งสมมติฐานว่านวัตกรรมได้กลายเป็นเครื่องมือในการยึดอำนาจทางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ (Codoban, 2005) เพื่อลดช่องว่างความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล จึงจำเป็นต้องพิจารณาว่ามีความไม่เท่าเทียมกันของการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตระหว่างกลุ่มสังคมในสังคมหรือไม่ หากคำตอบคือ“ ใช่” การศึกษาเจาะลึกเพื่อระบุกลุ่มที่ใช้ประโยชน์จากการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่นี้เป็นสิ่งจำเป็น

ในการทำความเข้าใจถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล นักวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักวิชาการตะวันตกหยิบยกทฤษฎีการแพร่กระจายของนวัตกรรม ซึ่งพัฒนาโดย Everett Rogers (2003) มาเป็นแม่แบบในการอธิบาย ทั้งนี้ Rogers อธิบายว่า การเรียนรู้และใช้นวัตกรรมใหม่ของปัจเจกเกิดจากความเต็มใจ (willingness) ในการทดลองสิ่งใหม่ ๆ โดยความเต็มใจในการทดลองสิ่งใหม่ ๆ ของปัจเจกเป็นผลมาจากปัจจัยสามด้านด้วยกัน กล่าวคือ

(1) การเรียนรู้ผ่านช่องทางสื่อสารมวลชน : ในการที่ปัจเจกปรับตัวและใช้นวัตกรรมใหม่ พวกเขาจำเป็นต้องรู้จักนวัตกรรมนั้น ๆ ก่อน ซึ่งสื่อมวลชนเป็นช่องทางหลักในการแพร่กระจายข่าวสารรวมถึงวิธีการใช้นวัตกรรมใหม่ ให้ประชาชนรับรู้

สมมุติฐานของ Rogers ในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ผ่านช่องทางสื่อสารมวลชน คือ “ผู้ใช้นวัตกรรมใหม่ก่อนผู้อื่นมีช่องทางการเรียนรู้จากสื่อสารมวลชนมากกว่าผู้ใช้นวัตกรรมใหม่ในภายหลัง” (2003, 291)

(2) การมีประสบการณ์สากล (cosmopolitan experience) : การเรียนรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ของปัจเจกเป็นผลมาจากการรับรู้ข่าวสารนอกเหนือจากกลุ่มสังคมของตนเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีของอินเทอร์เน็ตซึ่งเป็นเทคโนโลยีสารสนเทศที่พัฒนาในระดับสากล ปัจเจกที่มีกลุ่มสังคมเปิดรับข่าวสารจากแหล่งข้อมูลสากล มีแนวโน้มที่จะเรียนรู้เกี่ยวกับนวัตกรรมใหม่ไวกว่าปัจเจกที่มีประสบการณ์จำกัดในกลุ่มสังคมแบบปิด

(3) ลักษณะทางประชากรศาสตร์ : จากการศึกษาของ Rogers ความแตกต่างทางประชากรศาสตร์ เช่น ระดับการศึกษา เพศ ถิ่นที่อยู่ และสถานะทางสังคมเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้กลุ่มคนบางกลุ่มในสังคมเรียนรู้และใช้นวัตกรรมใหม่ ได้เร็วกว่ากลุ่มอื่นในสังคม

J. Sonia Huang (2005) ทำการสำรวจวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างการเรียนรู้ผ่านช่องทางสื่อสารมวลชน และการมีประสบการณ์สากลกับการใช้อินเทอร์เน็ต ในขณะที่การศึกษาที่ใช้ลักษณะทางประชากรศาสตร์เป็นปัจจัยหลักในการอธิบายสาเหตุของความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลเป็นที่นิยมอย่างกว้างขวางและ มีงานวิจัยเชิงประจักษ์จำนวนมากที่ยืนยันความสัมพันธ์นี้ อาทิ การศึกษาของ Teresa Correa และ Isabel Pavez (2016) ชี้ให้เห็นว่า แม้การเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชาชนทั้งในประเทศที่พัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนามีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลระหว่างประชาชนในเมืองและชนบทยังคงแข็งแกร่ง และงานวิจัยของ Ahmed Tareq Rashid ซึ่งสำรวจการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของประชาชนในประเทศบังคลาเทศ ชิลี บราซิล กานา และฟิลิปปินส์ (2016) ชี้ให้เห็นว่า ผู้หญิงยังคงมีสัดส่วนในการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในสัดส่วนที่ต่ำกว่าผู้ชายอย่างมีนัยสำคัญ

ในภาพรวม แม้การศึกษาที่เน้นวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของปัจจัยทางประชากรศาสตร์และความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ช่วยให้นักวิชาการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถระบุกลุ่มประชากรที่ไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากการนำผลการศึกษาที่ได้มาประยุกต์เป็นนโนบายและแนวทางในการดำเนินการเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลมีข้อจำกัดค่อนข้างมาก เนื่องจากข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาที่ได้บ่อยครั้งเป็นการแก้ปัญหาเชิงวัตถุ เช่น เพิ่มการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตไปยังพื้นที่ชนบท การเพิ่มงบประมาณในการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อกลุ่มคนเฉพาะ (ดู : Esteban-Navarro, et.al., 2020; Zhang & Wolff, 2004) ข้อเสนอแนะในลักษณะนี้มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่ค่อนข้างต่ำ อันเป็นผลจากการต้องเพิ่มงบประมาณหรือใช้เงินลงทุนมูลค่าสูง ซึ่งเป็นข้อจำกัดของรัฐบาลโดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา

ด้วยเหตุนี้ งานวิจัยชิ้นนี้จึงสำรวจกรอบแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งสามารถใช้อธิบายการแพร่กระจายของนวัตกรรมในสังคมเพิ่มเติม และพบนักวิชาการอีกกลุ่มหนึ่งนำโดย Thomas Valente (ดู : 2012, 1996) ซึ่งชี้อิทธิพลของเครือข่ายทางสังคมที่ส่งผลปัจเจกในการปรับตัวและใช้นวัตกรรมใหม่ ๆ โดยการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมใหม่ของแต่ละบุคคลเป็นผลมาจากการเรียนรู้พฤติกรรมของผู้อื่นในกลุ่มหรือเครือข่าย

Valente อธิบายว่า ในเครือข่ายสังคมปัจเจกมีความอ่อนไหวจากการสังเกตและเรียนรู้พฤติกรรมของผู้อื่นที่พวกเขามีปฏิสัมพันธ์ด้วย หากเครือข่ายทางสังคมมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือปรับตัวใช้นวัตกรรมใหม่ ๆ ปัจเจกมีแนวโน้มเปลี่ยนพฤติกรรมตาม กล่าวอีกนัยหนึ่งบุคคลนั้นยอมรับพฤติกรรมใหม่เมื่อรับรู้ว่าคนรอบข้างส่วนใหญ่ได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ในส่วนนิยามของเครือข่ายทางสังคมของ Valente หมายถึง กลุ่มเพื่อน เพื่อนร่วมงาน เพื่อนในองค์กรหรือสมาคมที่มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แนะนำ และสนับสนุนระหว่างกัน (1996, 70)

ทั้งนี้ งานวิจัยเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลจำนวนหนึ่งยืนยันความสัมพันธ์ทางสถิติระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคม

Tana M Luger และคณะ (2016) พบทหารผ่านศึกสูงอายุชาวอเมริกันขอความช่วยเหลือด้านเทคโนโลยี จากบุคคลอื่น ๆ ที่ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างกัน ซึ่งผลการศึกษาของพวกเขาสอดคล้องกับงานวิจัยของ Shanyang Zhao และ David Elesh (2007) ที่ค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างการมีเครือข่ายทางสังคมและการเข้าถึงเว็ปไซต์คุณภาพ

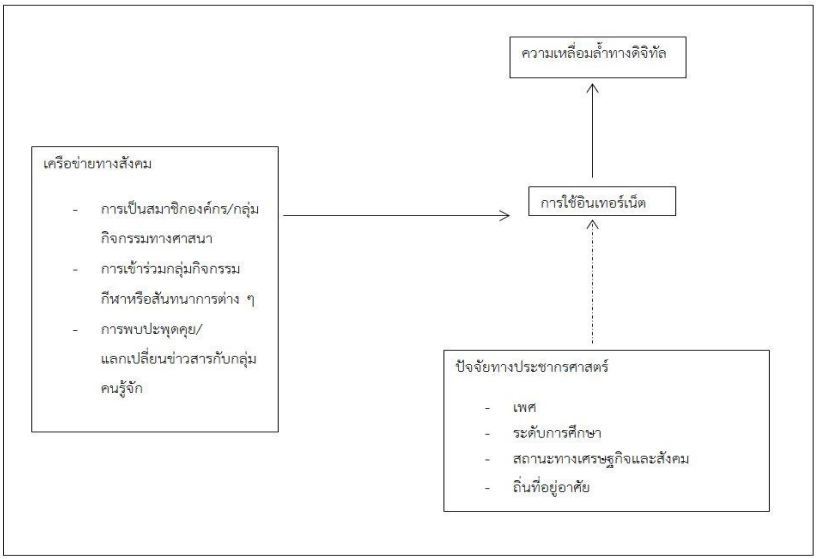
ในส่วนการสำรวจวรรณกรรมเกี่ยวกับความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล เฉพาะอย่างยิ่งความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในผู้สูงอายุ รวมถึงบทบาทของรัฐบาลไทยในการสนับสนุนการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในประเทศไทย พบงานวิจัยในด้านนี้มีอยู่ค่อนข้างจำกัด และส่วนใหญ่เป็นการสำรวจสถานการณ์โดยทั่วไปของประชากรไทยเกี่ยวกับการเข้าถึงอินเทอร์เน็ต งานวิจัยเหล่านี้แบ่งได้เป็นสองกลุ่มประกอบด้วย

กลุ่มที่หนึ่ง งานวิจัยที่ศึกษาปัจจัยทางประชากรศาสตร์ในฐานะปัจจัยหลักที่ก่อให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล อาทิ งานวิจัยของอรพิม สุขคง เกษตรชัย และหีม และวันชัย ธรรมสัชการ (2563) ซึ่งอธิบายความจำเป็นในการศึกษาปัจจัยด้านประชากร ปัจจัยด้านการศึกษาและทักษะทางด้านภาษา ปัจจัยด้านสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม และปัจจัยด้านทัศนคติ เพื่อเข้าใจสาเหตุที่ทำให้เกิดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลภายในประเทศไทย

กลุ่มที่สอง งานวิจัยที่สำรวจบทบาทของรัฐบาลไทยในการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล ตรงกันข้ามกับกลุ่มที่หนึ่งที่พยายามแสวงหาปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในประเทศไทย งานวิจัยกลุ่มที่สองมุ่งศึกษาแนวนโยบายและการดำเนินการของรัฐบาลไทยในอดีตในการกระจายความเท่าเทียมกันในการเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศภายในประเทศไทย อภิชาติ ศิริบุญญากาล และศรุดา สมพอง (2562) วิเคราะห์บทบาท ปัญหาและอุปสรรค และแนวทางในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมของกระทรวงดิจิทัล และย้ำความจำเป็นในการพัฒนาบุคคลากรและการพัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศในการกระจายการพัฒนาทางดิจิทัลให้เท่าเทียมกันทั้งประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเรวัต แสงสุริยงค์ (2561) ซึ่งระบุความสำคัญของการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสารสนเทศให้ทั่วถึง

และครอบคลุมทั่วประเทศเพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล รวมถึงการศึกษาของ วรรษา เปาอินทร์ (2560) เรื่อง Thailand Health 4.0 challenges and opportunities ซึ่งสำรวจการนำเทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยปฏิรูประบบการดูแลสุขภาพของประเทศไทย

รูปที่ 1 : กรอบแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุในประเทศไทย

เพื่อให้การอธิบายปัจจัยการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุในประเทศไทยในการวิจัยครั้งนี้ครอบคลุมปัจจัยสำคัญครบถ้วน ผู้วิจัยนำแนวคิดการแพร่กระจายของนวัตกรรมในสังคมของ Everett Rogers และอิทธิพลของเครือข่ายทางสังคมในการเรียนรู้นวัตกรรมใหม่ของ Thomas Valente มาผสมผสานเข้าด้วยกัน ดังแสดงในรูปที่ 1 ปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุในประเทศไทย

จากรูปที่ 1 กรอบแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตของผู้สูงอายุในประเทศไทยที่ใช้ในการวิจัยนี้ เริ่มจากการมีเครือข่ายทางสังคม ซึ่ง

ประกอบด้วยการเป็นสมาชิกองค์กรหรือกลุ่มกิจกรรมทางศาสนา การเข้าร่วมกลุ่มกิจกรรมกีฬาหรือสันทนาการต่าง ๆ หรือการพบปะพูดคุยและแลกเปลี่ยนข่าวสารกับกลุ่มบุคคลอื่น ช่วยเพิ่มโอกาสในการเรียนรู้และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ต อันส่งผลให้ผู้สูงอายุลดความกังวลและเพิ่มความมั่นใจในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาใช้อินเทอร์เน็ต ผู้สูงอายุที่มีเครือข่ายทางสังคมไม่ว่าจะมีลักษณะทางประชากรศาสตร์ เช่น เพศ ระดับการศึกษา ถิ่นที่อยู่อาศัย และสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมในรูปแบบใด มีความเป็นไปได้ในการใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มที่ไม่มีเครือข่ายทางสังคม และนำไปสู่การลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในท้ายที่สุด

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ข้อมูลหลักของงานวิจัยมาจากชุดข้อมูลจากการสำรวจค่านิยมโลก (World Value Survey: WVS) ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือด้านการวิจัยระหว่างประเทศในการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับค่านิยมด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมของประชาชนทั่วโลก และดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2524 โดยในปัจจุบันมีประเทศเข้าร่วมโครงการ 120 ประเทศ (EVS/WVS, 2021) ทั้งนี้ ชุดข้อมูลการสำรวจค่านิยมโลกที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มาจากการสำรวจค่านิยมโลกครั้งที่ 7 ในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2561 ผ่านความร่วมมือระหว่างโครงการสำรวจค่านิยมโลกและสถาบันพระปกเกล้า เหตุผลหลักในการใช้ชุดข้อมูลจากการสำรวจค่านิยมโลกซึ่งเป็นชุดข้อมูลสาธารณะเป็นข้อมูลหลักในการวิเคราะห์ เนื่องจากรูปแบบการจัดเก็บข้อมูลและการออกแบบแบบสอบถาม ผ่านการทดสอบค่าความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น (Validity and Reliability) มีความโปร่งใสตลอดจนเอื้อต่อการพิสูจน์ซ้ำ (de Vaus, 2014)

ประชากรในการศึกษาครั้งนี้ คือ ประชาชนชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนชาวไทยในปี พ.ศ. 2563 ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จากชุดข้อมูลจากการสำรวจค่านิยมโลกครั้งที่ 7 มีการจัดเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 1,500 คน ในจำนวนนี้มีกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

จำนวน 288 คน การสุ่มตัวอย่างใช้เทคนิคการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้น (multi-stage systematic random sampling) เริ่มจากการแบ่งภูมิภาคในประเทศไทยเป็นห้าภูมิภาค คือ กรุงเทพมหานคร ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ขั้นตอนถัดมาเป็นการจัดทำรายการชื่ออำเภอ/เขตทั้งหมดในแต่ละภูมิภาค และสุ่มเลือกชื่ออำเภอในแต่ละภูมิภาคตามสัดส่วนจำนวนประชากร หลังจากนั้น มีการจัดทำรายการชื่อตำบลทั้งหมดในอำเภอที่สุ่มเลือก และสุ่มเลือกชื่อตำบล ในขั้นตอนที่สี่เป็นการจัดทำรายชื่อหมู่บ้านในแต่ละตำบลและสุ่มเลือกหมู่บ้าน และขั้นตอนสุดท้ายเป็น การกำหนดจำนวนตัวอย่างที่สุ่มเลือกในแต่ละหมู่บ้าน และดำเนินการสุ่มเลือกตัวอย่างจากรายชื่อในแต่ละหมู่บ้านอย่างเป็นระบบ (systematic sampling)

จากกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง สมมุติฐานหลักในการวิจัย (H_1) คือ การใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทยไม่มีความสัมพันธ์กับการมีเครือข่ายทางสังคม เมื่อควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์

เมื่อนำสมมติฐานการวิจัยข้างต้นมากำหนดตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ส่งผลให้ตัวแปรแบ่งออกเป็นสามกลุ่ม รายละเอียดดังนี้

(1) ตัวแปรตาม : คำถามที่ 206 (Q206) ในการสำรวจค่านิยมโลกครั้งที่ 7 ถามกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับความถี่ในการติดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศและทั่วโลกผ่านอินเทอร์เน็ต และให้เลือกตอบหนึ่งคำตอบจากห้าตัวเลือก คือ ทุกวัน ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน น้อยกว่าเดือนละครั้ง และไม่เคยใช้อินเทอร์เน็ต จากคำถามนี้ ผู้วิจัยลงรหัสใหม่แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นสองกลุ่ม คือ ผู้ใช้อินเทอร์เน็ต และผู้ที่ไม่เคยใช้อินเทอร์เน็ต เพื่อทดสอบปัจจัยที่ส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล

(2) ตัวแปรอิสระ : ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทยที่ทดสอบในการวิจัยนี้ คือ การมีเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ คำถามในการสำรวจค่านิยมโลกครั้งที่ 7 ที่นำมาใช้ในการทดสอบหาความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคม มีดังนี้

-- คำถามที่ 94 (Q94) : การเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ ของกลุ่มตัวอย่าง คำตอบที่ให้เลือกในแบบสอบถามมีสามคำตอบคือ เป็นสมาชิกที่มีบทบาทแข็งขัน เป็นสมาชิกที่ไม่มีบทบาทแข็งขัน และไม่เป็นสมาชิก สำหรับคำถามนี้มีการลงรหัสใหม่เพื่อทำการทดสอบหาความสัมพันธ์กับการใช้อินเทอร์เน็ตในกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทย เป็นสองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้เป็นสมาชิก และกลุ่มผู้ไม่เป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ

-- คำถามที่ 95 (Q95) : การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ ตัวเลือกคำตอบเหมือนกับตัวเลือกคำตอบของคำถามที่ 94 และผู้วิจัยลงรหัสใหม่แบ่งกลุ่มตัวอย่างในลักษณะเดียวกับคำถามที่ 94

-- คำถามที่ 208 (Q208) : ความถี่ในการติดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศและทั่วโลกผ่านการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก และให้เลือกตอบหนึ่งคำตอบจาก ห้าตัวเลือก คือ ทุกวัน ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน น้อยกว่าเดือนละครั้ง และไม่เคยคุยจากคำถามนี้ ผู้วิจัยลงรหัสใหม่แบ่งกลุ่มตัวอย่างเป็นสองกลุ่ม คือ ผู้ที่รับรู้ข่าวสารจาก การพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก และผู้ที่ไม่เคยรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับ กลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก

(3) ตัวแปรควบคุม : เพื่อพิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทย การวิจัยครั้งนี้มีการควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ประกอบด้วย เพศ ถิ่นที่อยู่ สถานะทางเศรษฐกิจ และระดับการศึกษา

ผู้วิจัยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) ช่วยในการวิเคราะห์เชิงสถิติเพื่อพิสูจน์สมมติฐานหลักของการวิจัย สถิติที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

(1) สถิติเชิงบรรยาย (descriptive statistics): ใช้ความถี่และร้อยละ เพื่ออธิบายข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวแปรอิสระ ตัวแปรตาม และตัวแปรควบคุม

(2) สถิติเชิงอ้างอิง (inferential statistics) : ในการหาความสัมพันธ์ระหว่างความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลและการมีเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยใช้การวิเคราะห์ Hierarchical Logistic Regression

ผลการวิจัย

ในส่วนการรายงานผลการวิจัยเป็นการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 ของการวิจัยครั้งนี้ และเพื่อเข้าใจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตัวแปรต่าง ๆ ที่ใช้ใน การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทย หลังการควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ส่วนแรกของการรายงานผลจึงเป็นการรายงานความถี่และร้อยละของการใช้อินเทอร์เน็ต ประเภทของเครือข่ายทางสังคม และลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่างชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 288 คน จากชุดข้อมูลการสำรวจค่านิยมโลกครั้งที่ 7 ซึ่งแสดงในตารางที่ 1 มีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ความถี่และร้อยละของการใช้อินเทอร์เน็ต ประเภทของเครือข่ายทางสังคม และลักษณะทางประชากรศาสตร์ของกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง		ความถี่ [1]	ร้อยละ
การใช้อินเทอร์เน็ต : ใช้		113	39.65
ไม่ใช้		172	60.35
	รวม	**285**	**100**
การเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ : เป็น		114	39.58
ไม่เป็น		174	60.42
	รวม	**288**	**100**

[1] ความถี่และร้อยละคำนวณและรายงานเฉพาะผู้ที่ตอบคำถามในแบบสอบถามแต่ละข้อ โดยตัดค่า missing จากจำนวนตัวเลขรวมในแต่ละตัวแปร เพื่อบ่งชี้จำนวนตัวอย่างจริงที่ใช้ในการวิเคราะห์สถิติในแต่ละตัวแปร

การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ : เป็น		83	28.82
ไม่เป็น		205	71.18
	รวม	**288**	**100**
การรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก : รับรู้		188	65.73
ไม่รับรู้		98	34.27
	รวม	**286**	**100**
เพศ : ชาย		131	45.65
หญิง		155	54.35
	รวม	**286**	**100**
ถิ่นที่อยู่อาศัย : เขตเมือง		110	34.72
ชนบท		178	65.28
	รวม	**288**	**100**
ระดับการศึกษา : ไม่มีการศึกษา/ต่ำกว่าประถมศึกษา		10	3.55
		219	77.66
ประถมศึกษา		53	18.79
สูงกว่าประถมศึกษา			
	รวม	**282**	**100**
สถานะทางเศรษฐกิจ : ต่ำ		81	28.13
กลาง		190	65.97
สูง		18	5.90
	รวม	**288**	**100**

การใช้อินเทอร์เน็ต : กลุ่มตัวอย่างชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จำนวน 285 คน ตอบคำถามที่ 206 เกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตในการติดตามข่าวสารในประเทศและต่างประเทศ ไม่ตอบคำถามข้อนี้จำนวน 3 คน ผลการสำรวจพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ใช้อินเทอร์เน็ต คิดเป็นร้อยละ 60.35 จากจำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

ที่ตอบคำถามข้อนี้ หรือ 172 คน ขณะที่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 113 คน หรือ ร้อยละ 39.65 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ตอบคำถามข้อนี้ เป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ต

การเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ : ตัวแปรอิสระตัวแปรแรกที่สะท้อนการมีเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างคือ การเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 174 คน หรือร้อยละ 60.42 ของผู้ที่ตอบคำถามที่ 94 ไม่เป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ กลุ่มตัวอย่าง 114 คน ซึ่งเป็นคนส่วนส่วนน้อย หรือร้อยละ 39.58 เป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ

การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ : กลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามที่ 95 การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ มีจำนวน 288 คน โดยร้อยละ 71.18 ของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามข้อนี้ หรือจำนวน 205 คน ไม่เป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 83 คน หรือร้อยละ 28.82 เป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ

การรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก : ดัชนีชี้วัดการมีเครือข่ายทางสังคมสุดท้าย ที่ใช้ในการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้คือ การติดตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศและทั่วโลกผ่านการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก ผู้ที่ตอบคำถามข้อนี้มีจำนวน 286 คน และไม่ตอบคำถามข้อนี้จำนวน 2 คน เฉพาะกลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามข้อนี้ มีจำนวน 188 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 65.73 ไม่ได้ติดตามข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก มี 98 คน หรือร้อยละ 34.27 ของ ผู้ที่ระบุช่องทางการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก

เพศ : ตัวแปรทางประชากรศาสตร์ที่เป็นตัวแปรควบคุมในการศึกษานี้ ตัวแปรแรกคือเพศ กลุ่มตัวอย่างระบุเพศของตนในแบบสอบถามจำนวน 286 คน และไม่ตอบคำถามนี้ จำนวน 2 คน จากผลการสำรวจกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยจำนวน

131 คน หรือร้อยละ 45.65 ของผู้ตอบคำถามข้อนี้เป็นผู้ชาย ขณะที่กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยจำนวน 155 คน หรือร้อยละ 54.35 ของผู้ที่ระบุเพศของตนในแบบสอบถามเป็นผู้หญิง

ถิ่นที่อยู่อาศัย : ชุดข้อมูลจากการสำรวจค่านิยมโลกครั้งที่ 7 ในประเทศไทย แบ่งประเภทถิ่นที่อยู่อาศัยเป็นสองประเภท ประกอบด้วย เขตเมืองและเขตชนบท กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยส่วนใหญ่อาศัยในเขตชนบท จำนวน 178 คน หรือร้อยละ 65.28 กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยที่อาศัยในพื้นที่เขตเมือง มี 110 คน หรือร้อยละ 34.72 รวมกลุ่มตัวอย่างที่ระบุถิ่นที่อยู่ของตนในแบบสอบถามนี้ จำนวน 288 คน

ระดับการศึกษา : อีกหนึ่งในลักษณะทางประชากรศาสตร์ที่เป็นตัวแปรควบคุมในการวิจัยนี้คือระดับการศึกษา จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 288 คน มีกลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามเกี่ยวกับระดับการศึกษาของตนจำนวน 282 คน และ ไม่ตอบคำถามข้อนี้ 6 คน ผลการสำรวจระบุว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยจำนวน 10 คน หรือร้อยละ 3.55 ไม่มีการศึกษาหรือไม่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาโดยมีจำนวน 219 คน หรือร้อยละ 77.66 ของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดที่ระบุระดับการศึกษาของตน กลุ่มตัวอย่างกลุ่มสุดท้ายจำนวน 53 คน หรือร้อยละ 18.79 มีการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา

สถานะทางเศรษฐกิจ : จากผู้ตอบคำถามเกี่ยวกับสถานะทางเศรษฐกิจของตน จำนวน 288 คน มีกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานะทางเศรษฐกิจระดับต่ำ 81 คน หรือร้อยละ 28.13 ผู้มีสถานะทางเศรษฐกิจระดับกลางจำนวน 190 คน หรือร้อยละ 65.97 ซึ่งเป็นกลุ่มคนส่วนใหญ่ของกลุ่มตัวอย่างที่ตอบคำถามข้อนี้ สถานะทางเศรษฐกิจระดับสูงมีจำนวนน้อยที่สุดของกลุ่มตัวอย่าง มี 18 คน หรือร้อยละ 5.90

ในการทดสอบสมมุติฐานหลักที่ว่า การใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทยไม่มีความสัมพันธ์กับการมีเครือข่ายทางสังคม เมื่อควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์ ใช้การวิเคราะห์ทางสถิติถดถอยโลจิสติกแบบลดหลั่น (hierarchical logistic regression analysis) เพื่อช่วยระบุความสามารถของตัวแปร

อิสระในการพยากรณ์แนวโน้มของตัวแปรตาม หลังจากควบคุมอิทธิพลของตัวแปรควบคุมที่มีความสัมพันธ์ต่อตัวแปรตาม

ผลการทดสอบสมมติฐานแสดงในตารางที่ 2 ในโมเดล I เป็นการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและตัวแปรทางประชากรศาสตร์สี่ตัวแปร ประกอบด้วย เพศ ถิ่นที่อยู่อาศัย ระดับการศึกษา และสถานะทางเศรษฐกิจ มีค่าคงที่ (constant) -.615 ตัวแปรเพศเป็นตัวแปรเดียวที่พบความสัมพันธ์กับการใช้อินเทอร์เน็ตอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยเพศชายมีการใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มตัวผู้สูงอายุชาวไทยเพศหญิง ค่า Nagelkerke R Square ของโมเดล I เท่ากับ .054 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรทางประชากรศาสตร์สี่ตัวแปรมีความสามารถในการพยากรณ์ทิศทางการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยค่อนข้างต่ำ

ตารางที่ 2 : ผลการทดสอบสถิติถดถอยโลจิสติกแบบลดหลั่นในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคม หลังจากควบคุมตัวแปรลักษณะทางประชากรศาสตร์

ตัวแปร	Coefficient B (S.E.) การใช้อินเทอร์เน็ต (ไม่ใช้ = 0)			
	MODEL I	MODEL II	MODEL III	MODEL IV
เพศ (ชาย =0)	-.561 (.253)*	-.401 (.289)	-.514 (.319)	-.561 (.295)
ถิ่นที่อยู่อาศัย (เขตเมือง = 0)	.023 (.284)	-.318 (.331)	-.757 (.365)*	.093 (.321)
ระดับการศึกษา (ไม่มี/ไม่สำเร็จการศึกษาในระดับประถมศึกษา = 0)				
- ประถมศึกษา	.762 (.782)	1.612 (.816)*	.943 (1.097)	.913 (.839)
- สูงกว่าประถมศึกษา	1.043 (.832)	2.495 (.895)*	1.501 (1.133)	1.288 (.896)

สถานะทางเศรษฐกิจ (ต่ำ = 0) - กลาง - สูง	 -.347 (.287) -1.106 (.613)	 -.178 (.328) -.494 (.687)	 .015 (.377) -.213 (.715)	 -.393 (340) -.828 (.705)
การเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนา (ไม่เป็น = 0)	-	2.303 (.319)***	-	-
การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ (ไม่เป็น = 0)	-	-	3.406 (.404)***	-
การรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก (ไม่รับรู้ = 0)	-	-	-	3.313 (.514)***
Constant	*-.615*	*-2.593*	*-1.727*	*-3.405*
% Correct Prediction	*62.2*	*75.3*	*80.5*	*70.9*
Model-Chi Square (df)	*11.403*	*73.989*	*116.358*	*94.659*
-2 Log Likelihood	*362.360*	*299.675*	*257.236*	*279.005*
Nagelkerke R Square	*.054*	*.316*	*.463*	*.391*

Note: *p <0.05, **p <0.01, and ***p <0.001

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโมเดล II โมเดล III และโมเดล IV เมื่อใส่ตัวแปรอิสระการมีเครือข่ายทางสังคมของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทย และควบคุมตัวแปรทางประชากรศาสตร์เพื่อพยากรณ์การใช้อินเทอร์เน็ตพบว่า ตัวแปรการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนา การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ และการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จักต่างมี

ความสัมพันธ์กับการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยทั้งสามตัวแปร และความสัมพันธ์นี้ดำรงอยู่แม้มีการควบคุมตัวแปรทางประชากรศาสตร์ นอกจากนี้ ค่า Standard Errors (S.E.) ของค่าสหสัมพันธ์ (B) ของตัวแปรควบคุม และตัวแปรอิสระในทั้งสามโมเดล ไม่มีตัวแปรใดที่มีค่า S.E. มากกว่า 2.00 แสดงให้เห็นว่า ตัวแปรที่ใช้ในการทดสอบครั้งนี้ ไม่มีสหสัมพันธ์กันเองระหว่างตัวแปรอิสระมากกว่าสองตัวแปรขึ้นไป

โมเดล II ค่าคงที่เท่ากับ -2.593 ตัวแปรอิสระการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนา อื่น ๆ มีค่า Coefficient B ที่ 2.303 ซึ่งแสดงให้เห็นว่า การใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยมีความสัมพันธ์กับการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.001$) หรืออีกนัยหนึ่ง กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กร ทางศาสนาอื่น ๆ มีแนวโน้มในการเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ไม่เป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ

2 Log Likelihood ในโมเดล II ซึ่งเป็นการทดสอบความสัมพันธ์การใช้อินเทอร์เน็ตและการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ หลังการควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์ มีค่าเท่ากับ 299.675 ขณะที่ 2 Log Likelihood ของโมเดล I ซึ่งทดสอบเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและตัวแปรควบคุม มีค่าที่ 362.360 แสดงให้เห็นการพยากรณ์ของโมเดล II มีความสมบูรณ์ขึ้นเมื่อเปรียบเทียบกับโมเดล I และค่า Nagelkerke R Square ของโมเดล II เท่ากับ .316 สะท้อนให้เห็นความสามารถของตัวแปรการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนาอื่น ๆ ในการพยากรณ์ทิศทางการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยที่สูงกว่าตัวแปรในโมเดล I

ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยและการเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ ในโมเดล III มีลักษณะคล้ายคลึงกับโมเดล II โดยกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ มีแนวโน้มในการเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ไม่เป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ ค่าคงที่

ของการใช้อินเทอร์เน็ตในโมเดล III คือ -1.727 และค่า Coefficient B ของการเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ ที่ 3.406 ($p < 0.001$) ความสามารถในการพยากรณ์ของโมเดล III สูงขึ้นเมื่อเทียบกับโมเดล I ค่า Nagelkerke R Square ของโมเดล III เท่ากับ .463 นอกจากนี้ การพยากรณ์ของโมเดล III มีความสมบูรณ์ขึ้น เมื่อเปรียบเทียบกับโมเดล I มีค่า 2 Log Likelihood เท่ากับ 257.236

ในโมเดล IV ยังคงพบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตในกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุและการมีเครือข่ายทางสังคม เมื่อใช้ดัชนีชี้วัดการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก หลังการควบคุมตัวแปรทางประชากรศาสตร์ ($p < 0.001$) ตัวแปรอิสระในโมเดล IV มีความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกันกับตัวแปรตามในโมเดล II และโมเดล III กล่าวคือ กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่การรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก มีแนวโน้มใน การเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ไม่มีการรับรู้ข่าวสารจาก การพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก ค่าคงที่ของ Model IV อยู่ที่ -3.405 และ ค่า Coefficient B ของการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จักเท่ากับ 3.313 รวมทั้งความสามารถในการพยากรณ์ของโมเดล IV สูงขึ้นและสมบูรณ์มากขึ้นเมื่อเทียบกับโมเดล I ค่า Nagelkerke R Square ของโมเดล IV เท่ากับ .391 และค่า 2 Log Likelihood เท่ากับ 279.005

โดยสรุป ผลการทดสอบสถิติถดถอยโลจิสติกแบบลดหลั่นในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและการมีเครือข่ายทางสังคม หลังจากควบคุมตัวแปรลักษณะทางประชากรศาสตร์ในตารางที่ 2 ปฏิเสธสมมติฐานการวิจัยในครั้งนี้ที่ว่า การใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทยไม่มีความสัมพันธ์กับการมีเครือข่ายทางสังคม เมื่อควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์

ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่ได้จากผลการศึกษาเพื่อนำไปประยุกต์ในการแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในกลุ่มผู้สูงอายุชาวไทยอันเป็นวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 จะมีการอภิปรายต่อไปในส่วนข้อเสนอแนะ

ข้อสรุปและการอภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ค้นพบความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตของกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในประเทศไทยกับการมีเครือข่ายทางสังคม เมื่อควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์ โดยกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยที่มีเครือข่ายทางสังคมในรูปแบบการเป็นสมาชิกของวัด โบสถ์ หรือองค์กรทางศาสนา อื่น ๆ การเป็นสมาชิกของสมาคมกีฬาหรือองค์กรสันทนาการต่าง ๆ หรือการรับรู้ข่าวสารจากการพูดคุยกับกลุ่มเพื่อนหรือคนรู้จัก ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระในการทดสอบสถิติถดถอยโลจิสติกแบบลดหลั่นในการวิจัย มีแนวโน้มในการเป็นผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมากกว่ากลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทยที่ไม่มีเครือข่ายทางสังคม และเป็นผลการศึกษาที่สอดคล้องกับการศึกษาในประเทศพัฒนาและและกำลังพัฒนาอื่น ๆ ที่พบความสัมพันธ์ทางบวกระหว่างเครือข่ายทางสังคมและการใช้อินเทอร์เน็ต (ดู : Wang, Guo, & Wu, 2021; Peral, Gaitán, & Ramos, 2015; Aljafari & Sykes, 2013; Prieto & Leahy, 2012)

ในขณะที่การวิจัยจำนวนไม่น้อยในอดีตชี้ให้เห็นผลของปัจจัยทางประชากรศาสตร์ต่อความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล โดยกลุ่มมี (the haves) ในสังคม มีความได้เปรียบในการเข้าถึงเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่มากกว่ากลุ่มไม่มี (the have-nots) การค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างการใช้อินเทอร์เน็ตและเครือข่ายทางสังคมหลังจากควบคุมปัจจัยทางประชากรศาสตร์ในการวิจัยนี้ สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มโอกาสการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในกลุ่มผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุที่มีสถานะทางเศรษฐกิจและสังคม รวมถึงการศึกษาในระดับต่ำ ทั้งในพื้นที่เขตเมืองและชนบท และเป็นผลดีต่อการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลในกลุ่มผู้สูงอายุของประเทศไทย ผ่านการใช้ประโยชน์จากเครือข่ายทางสังคมและความความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในกลุ่มผู้สูงอายุชาวไทย

คำถามสำคัญถัดมาเมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาคือ เครือข่ายทางสังคมช่วยเพิ่มการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตในกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุได้อย่างไร จากการศึกษาของ Teresa Correa และ Isabel Pavez (2016) ชี้ว่า การมาถึงของเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่มักก่อให้เกิดความหวาดกลัวหรือกังวลใจในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นผลจาก

การขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการใช้รวมถึงประโยชน์ที่ตนจะได้รับ และส่งผลให้กลุ่มผู้สูงอายุปฏิเสธการใช้หรือปิดกั้นตนเองจากเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ อย่างไรก็ตาม การปฏิสัมพันธ์ในเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุผ่านการพบปะพูดคุยในกลุ่มที่ทำกิจกรรมร่วมกัน เพิ่มโอกาสให้ผู้สูงอายุได้สังเกตการณ์พฤติกรรมของสมาชิกของกลุ่มคนอื่น ๆ ซึ่งรวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ ก่อให้เกิดความคุ้นเคย กระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการใช้ รวมถึงการตระหนักถึงประโยชน์ต่าง ๆ ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุลดความหวาดกลัวหรือกังวลใจ ก่อความมั่นใจและมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมาใช้เทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ในท้ายที่สุด (Valente, 2012)

อย่างไรก็ตาม ในบริบทของประเทศไทยการเพิ่มเครือข่ายทางสังคม เพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอสำหรับการลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลใน กลุ่มผู้สูงอายุ การพัฒนาเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศให้ครอบคลุมทั้งประเทศ รวมถึงการสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุเป็นสิ่งที่รัฐบาลรวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรพิจารณาดำเนินการควบคู่กันไปด้วย (อภิชาติ ศิริบุญญกาล และศรุดา สมพอง, 2562)

ข้อเสนอแนะ

ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลเป็นส่วนหนึ่งของความเหลื่อมล้ำทางโครงสร้าง ส่งผลกระทบทางลบต่อการพัฒนาทุนมนุษย์ที่ยั่งยืนและซ้ำเติมปัญหาสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในประเทศไทยเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมากขึ้น โดยนำข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ โดยเฉพาะในประเด็นที่เครือข่ายสังคมมีความสัมพันธ์ทางบวกต่อการใช้อินเทอร์เน็ตในกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุชาวไทย และช่วยลดอิทธิพลของอุปสรรคเชิงโครงสร้าง เช่น ความเหลื่อมล้ำระหว่างเมืองและชนบท มาประยุกต์เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบายอันเป็นวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 ของงานวิจัยนี้ รัฐบาลและผู้ที่เกี่ยวข้องของประเทศไทยควรดำเนินการ ดังนี้

(1) หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง อาทิ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงองค์กรพัฒนาเอกชน ควรเพิ่มการประสานงานและบทบาทในการให้ความรู้และฝึกฝนทักษะเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ตและเทคโนโลยีสารสนเทศอื่น ๆ แก่ผู้สูงอายุ ผ่านเครือข่ายทางสังคมในชุมชนที่มีอยู่แล้ว เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุ และชมรมผู้สูงอายุ รวมถึงเพิ่มการจัดทำสื่อการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศผ่านทางรายการวิทยุชุมชน หรือรายการโทรทัศน์ผ่านทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ของรัฐบาล

(2) เพิ่มกิจกรรมการเยี่ยมเยือนและให้ความรู้แก่ผู้สูงอายุที่อยู่ติดบ้าน เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุทุกกลุ่มในชุมชนมีโอกาสพบปะและทำกิจกรรมร่วมกับผู้อื่น และเรียนรู้ผ่านกลุ่มคนหลากหลายวัยเกี่ยวกับการใช้อินเทอร์เน็ต เนื่องจากการพบปะและจำกัดเครือข่ายทางสังคมเฉพาะผู้ที่อยู่ในวัยใกล้เคียงกัน ส่งผลให้การรับรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่อาจช้ากว่ากลุ่มคนวัยอื่นที่มีการเปิดรับเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมใหม่ง่ายกว่า (Ramzan, Adeeb, & Asif, 2019)

(3) ส่งเสริมการจัดกิจกรรมเครือข่ายทางสังคมภายในชุมชนผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อให้ผู้สูงอายุใช้อินเทอร์เน็ตเพิ่มมากขึ้น จนเกิดความคุ้นเคย และขยายความสนใจไปทำกิจกรรมออนไลน์อื่น ๆ และพัฒนาเป็นทักษะทางดิจิทัลในท้ายที่สุด

โดยสรุป การวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่า ในยุคที่อินเทอร์เน็ตเข้าถึงประชากรส่วนใหญ่และกลายเป็นความปกติในชีวิตประจำวัน ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลยังคงมีอยู่ โดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ ส่งผลให้ยังคงมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการเข้าถึงอินเทอร์เน็ตและการนำผลการศึกษาทางวิชาการไปใช้ในการกำหนดและดำเนินนโยบาย

ในส่วนข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมเกี่ยวกับปฏิสัมพันธ์ภายในเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุ เพื่อทำความเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ภายในเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุที่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยน

พฤติกรรมและทัศนคติต่อการใช้อินเทอร์เน็ต รวมถึงปัจจัยที่ส่งเสริมและเป็นอุปสรรคในการมีส่วนร่วมในเครือข่ายทางสังคมของผู้สูงอายุชาวไทย

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้รับทุนอุดหนุนจากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม งบประมาณเงินรายได้ ประจำปี 2563

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงการคลัง สำนักงานสำนักงานปลัดกระทรวงการคลัง กลุ่มสารนิเทศการคลัง. 2563. ข่าวกระทรวงการคลังฉบับที่ 104/2563. สืบค้นจาก https://คนละครึ่ง.com/asset/download/ข่าวแถลง กระทรวงการคลังฉบับที่20104-2563.pdf.

โซเชียลแห่แชร์คลิป "ตายายนั่งป้อนข้าว รอลงทะเบียนเยียวยา "เราชนะ" ที่กำแพงเพชร เห็นแล้วน่าสงสาร. 2564. **คมชัดลึก**. สืบค้นจาก https://www.komchadluek.net/news/local/458670.

ไทยรัฐออนไลน์. (2564, 26 มกราคม). “คลัง-กรุงไทย” ช่วยเหลือ 2 ตายาย ไร้สมาร์ทโฟน เข้าถึงแอปฯ ถุงเงิน. **ไทยรัฐ**. สืบค้นจาก https://www.thairath.co.th/business/economics/2020457.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. 2559. สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ.2559. สืบค้นจาก http://www.dop.go.th/download/knowledge/en1518139087-108_0.pdf.

เรวัต แสงสุริยงค์. 2561. ความพยายามลดช่องว่างด้านดิจิทัลในสังคมไทย. **Veridian E-Journal Silpakorn University ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ**, 11(3): 1,056-1,084.

วรรษา เปาอินทร์. 2560. “Thailand Health 4.0 Challenges and Opportunities”. **Journal of the Thai Medical Informatics Association**, 1: 31-36.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. 2564. แอปพลิเคชันหมอชนะ. สืบค้นจาก https://www.dga.or.th/our-services/digital-platform-services/morchana-app/.

อภิชาติ ศิริบุญญกาล และศรุดา สมพอง. 2562. บทบาทของกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมใน การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมดิจิทัล. **วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์**, 8(3): 255-269.

อรพิม สุขคง เกษตรชัย และหีม และวันชัย ธรรมสัชการ. (2563). ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลผ่านการวิเคราะห์ปัจจัยระดับบุคคล. วารสารศิลปะศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 8(2): 250-265.

ภาษาอังกฤษ

Aljafari V. & Sykes T. A. 2013. “Digital Divide Initiative Success in Developing Countries: a Longitudinal Field Study in a Village In India. **Information Systems Research**, 24(2): 239–260.

Correa, T., & Pávez, I. 2016. “Digital Inclusion in Rural Areas: A Qualitative Exploration of Challenges Faced by People from Isolated Communities”. **Journal of Computer-Mediated Communication**, 21(3): 247–263.

De Vaus, D. 2014. **Surveys in Social Research**. 6th ed. New York: Routledge.

Esteban-Navarro, M. et.al. 2020. “The Rural Digital Divide in the Face of the COVID-19 Pandemic in Europe -- Recommendations from a Scoping Review”. **Informatics**, 7(4): 54-72.

EVS/WVS. 2021. “European Values Study and World Values Survey: Joint EVS/WVS 2017-2021 Dataset (Joint EVS/WVS)”. **JD Systems Institute & WVSA**. Dataset Version 1.1.0, doi:10.14281/18241. 11.

Huang, J.S. 2005. “Diffusion Theory in an Internet Environment: Testing Four Key Components”. **Proceedings of the 6th International Symposium on Online Journalism Austin**, TX April 8-9. Retrieved from https://isoj.org/wp-content/uploads/2018/01/huang.pdf.

Loichinger, A. & Pothisiri, W. 2018. “Health prospects of older persons in Thailand: the role of education”. **Asian Population Studies**, 14(3), 310-329.

Luger, T.M. et.al. 2016. “Older Veteran Digital Disparities: Examining the Potential for Solutions within Social Networks”. **Journal of Medical Internet Research**, 18(11): e296.

Organization for Economic Co-operation and Development. 2001. **Understanding the Digital Divide**. Paris: OECD.

Peral, B., Gaitán, J.A., & Ramos, A.V. 2015. “From Digital Divide to Psycho-digital Divide: Elders and Online Social Networks”. **Media Education Research Journal**, 45(23): 57-64.

Prieto G. & Leahy D. (2012). “Online Social Networks and Older People”. In Miesenberger K., Karshmer A., Penaz P., Zagler W. (eds) **Computers Helping People with Special Needs**, Berlin: Springer, 666-672.

Ramzan, M., Adeeb, H., Asif, M. 2019. “Factors Motivating Older Population for Social Media Adoption”. **Library Philosophy and Practice** (e-journal). 3795. Retrieve from https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/3795.

Rashid, A.T. 2016. “Digital Inclusion and Social Inequality: Gender Differences in ICT Access and Use in Five Developing Countries”. **Gender, Technology and Development**, 20(3): 306-332.

Rogers, E. 2003. **Diffusion of Innovations**. 5th ed. New York: The Free Press.

United Nations Department of Economic and Social Affairs Population Division (2017). **World Population Prospects: The 2017 Revision, Key Findings and Advance Tables**. Working Paper No. ESA/P/WP/248.

Valente, T. W. 2012. “Network interventions”. **Science**, 337(6090), 49-53.

Valente, T. W. 1996. “Social Network Thresholds in The Diffusion of Innovations”. **Social networks**, 18(1), 69-89.

Wang, T., Guo, X., & Wu, T., 2021. “Social Capital and Digital Divide: Implications for Mobile Health Policy in Developing Countries”. **Journal of Healthcare Engineering**, 2021 Jan 26: 6651786. doi: 10.1155/2021/6651786.

Zhang, M. & Wolff, R.S. 2004. “Crossing the Digital Divide: Cost-Effective Broadband Wireless Access for Rural and Remote Areas”. **IEEE Communications Magazine**, 42(2): 99 – 105.

Zhao, S, & Elesh, D. 2007. “The Second Digital Divide: Unequal Access to Social Capital in the Online World”. **International Review of Modern Sociology**, 33(2): 171-192.

Translated Thai References

Apichat Siriboonyakarn & Saruda Sumpo. 2019. “Role of Ministry of Digital Economy and Society to Driving Strategic of Digital Economy and Society”. **Journal of MCU Social Science Review**, 8(3): 255-269.

Digital Government Development Agency. 2021. Mao Chana Application. Retrieved from https://www.dga.or.th/our-services/digital-platform-services/morchana-app/.

Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. 2016. **Situation of Thai Elderly 2016**. Retrieved from http://www.dop.go.th/download/knowledge/en1518139087-108_0.pdf.

Ministry of Finance, Office of Permanent Secretary for Finance, Finance General Information Office Group. 2020. “Ministry of Finance News No. 104/2563”. Retrieved from https://คนละครึ่ง.com/asset/download/ข่าวแถลง กระทรวงการคลังฉบับที่20104-2563.pdf.

Orapim Sukkong, Kasetchai Laeheem, & Wanchai Dhammasaccakarn. 2020. “Digital Divide through Individual Factors Analysis”. **Journal of Liberal Arts, Maejo University**, 8(2): 250-265.

Rewat Sangsuriyong. 2018. “Effort to Bridge Digital Divide in Thai Society”. **Veridian E-Journal,Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)** , 11(3): 1,056-1,084.

Social Media Shared Clips “Grandfather sit and fed while Waiting for Registration to “Rao Chana” at Kamphaeng Phet, too Sad to See. 2021. **Komchadluek**. Retrieved from https://www.komchadluek. net/news/local/458670.

Thairath online. 2021. “Ministry of Finance-Krung Thai” Helped Two Grand Father and Grand Mother Who Did Not Have Mobile Phone to Gain Access to Tung Ngen App. **Thairath**. Retrieved from https://www. thairath.co.th/business/economics/2020457.

Wansa Paoin. 2017. “Thailand Health 4.0 Challenges and Opportunities”. **Journal of the Thai Medical Informatics Association**, 1: 31-36.